

VIRKATALOT JA YHTEISET RAKENNUKSET

Jeroniuksen pappila, Toivola

Toivolanniemen kärjessä on laakea rantakallio, pitäjänmiesten kokoontumispaikka ja kuvan oikeassa reunassa metsikössä piiskauspetäjä, muisto 1600-luvun lainkäytöstä.

Pyhjärven pappila oli vuodesta 1650 Toivolanniemessä. Siellä asuivat kappalaiset Jeronius, Ahlholm ja Lybeck. Kappalaisen palkkaan ei kuulunut maatilaa: ei peltoja eikä niittyjä. Seurakunta piti yllä asunnon, polttopuita, karjan ja hevosten rehut, leipää ja juustoja. Pappila oli karjaa, joka laidunsi vapaasti rannoilla ja metsissä. Keskeisellä paikalla sijaitseva pappila oli alueen hallintokeskus. Jacob Lybeck osti jo 1688 itselleen Väisälän maatilaa, joka sijaitsi 150 metriä nykyisestä leirikeskuksesta kirkkoon päin.

Åhsin pappila, Sammallahti

Sammallahti 33 ostettiin Pyhjärven kappalaisen virkataloksi, kun Petrus Åhs tuli kappalaiseksi vuonna 1695. Pappila rakennettiin nykyisen Leirikeskuksen tontille. Seurakunnan tuli pitää yllä virkatalon seitsemän rakennusta: karaktäärirakennus, väentupa, navetta, talli, sauna, riihi, ja aitta. Karoliinisen kirkkolain mukaan karaktäärirakennuksessa tuli olla eteinen, tupa ja neljä kamaria. Asunnon ja erilaisten luontaistuotteiden lisäksi papin palkkaan kuului oikeus pappilaan kuuluvien peltojen ja niittyjen tuottoon. Seurakuntalaiset olivat velvolliset tekemään päivätöitä papin maanviljelyksen hyväksi. Kirkko ja pappila säilyivät isonvihan aikaan polttamatta. Sammallahten vanhassa pappilassa, joka seiso leirikeskuksen tontilla, asuivat 90 vuoden aikana Åhsin ja Zimmermenin jälkeen Henrik Berg, Henrik Turckov, Martin Laurin ja Adam Berg perheineen.

Berghin pappila, Sammallahti

Adam Berghille rakennettiin 1782 uusi pappila, jonka kivijalka ja muistokivi on Leirikeskuksen pihan itäpäässä suurien kuusien takana pääty järveen päin. Vanha pappila jäi paikoilleen. Uudisrakennuksesta tuli Adam Bergin, Petter Ticklénin, Isak Lesceliuksen, Jonas Laguksen ja Zachris Castrénin pappila. Tästä pihapiiristä löytyi 1800-luvun alkuvuosina 24 rakennusta, joista 1950-luvulla useimmat olivat vielä paikoillaan.

Erikssonin Isopappila, Sammallahti

Isopappila 1910-luvulla, kuva on seurakunnan lahja 1916 Kuusamon kirkkoherraksi lähtevälle Lauri Eerolalle. Vesivärein sävytetty valokuvataulu, joka on vedostettu Tauno Jatkolan lasinegatiivista.

Pyhjärven Iso-pappilan, leirikeskuksen rakennettiin hätäaputyönä 1860-luvun köyhänä nälkäaikana, ja se valmistui vasta 1876. Pappilasta tuli komea, haluttiin näyttää kärsimäkisille. Eräässä tarkastuksessa todettiin: *"Pappila on kuin linna, mutta seurakunta kiroilee papinmaksuja."* Tämä rakennus oli kirkkoherrojen Johan Erikssonin, Jaakko Mustakallion, Zefanias Simeliuksen, Robert Makkosen, Uno Nikolai Taipaleen ja Ahti Lavangon pappila. Viimeksi rakennuksessa asuivat kappalaiset Heikki Riihijärvi, Jussi Vihantola ja Lauri Oikarinen. Pappilan piha-alue on nyt järjestetty uudelleen, ja Pyhjärven Isopappila palvelee nyt peruskorjattuna seurakunnan leirikeskuksena. Kun Isopappila muutettiin leirikeskukseksi, rakennettiin kappalaiselle Viljamaan pihapiiriin pääty järvelle päin kuuluva pappila, johon Oikarinen siirtyi asumaan. Diakonissalla oli seurakunnan rakentama asunto Isonpappilan vieressä. Vuoden 1765 kirkonkylän kartassa pappilan ja kirkon välissä on rakennus, jota viime vuosina on kutsuttu nimellä Hunninko. Se on Väisälä, joka oli Pyhjärven pappien suurten talouksien käytössä ja ilmeisesti myös papiston apulaisten ja papinleskien asuntona.

Simeliuksen Pikkupappila, Kärkelä

Pitäjänapulaisen virkakartano vuodelta 1864

Vanhan hautausmaan luona sijaitseva Pikku-pappila eli pitäjänapulaisen virkakartano valmistui 1864. Ensimmäisenä siinä asui F.O. Laurin seuraavana Johan Simelius, jota asuntonsa mukaan kutsuttiin Uudentalon Jussiksi. Vuonna 1900 virkakartanossa oli kaikkiaan 11 rakennusta. Rakennuksista on jäljellä navetta, ja kaksi aittaa. Rakennus on yksityisessä omistuksessa.

Virkatalojen kymmenistä rakennuksista on pystyssä vain muutama. Tämä on Pikkupappilan piha-aitta.

Viljamaa, lukkarin virkatalo, puustelli

Kirkkolain mukaan lukkarin asunnon tuli olla kirkon vieressä. Lukkarille oli rakennettava koko pitäjän avulla leivinuunilla varustettu pitäjätupa, jota hänen oli pidettävä talvisaikaan pitäjäläisille lämpimänä. Kirkkokortteeri, jossa Lagus ensi kerran vuonna 1836 kohtasi Paavo Ruotsalaisen lienee ollut tällainen 1700-luvula rakennettu pitäjän tupa, jonka sijaintia ei enää muisteta. Ylioppilaslukkari Achreniukselle perustettiin puustelliksi Viljamaa vuonna 1764. Pyhjärven kirkonkylän verollepanokartassa vuodelta 1765 on lukkarin virkatalo "Klockarens bohi" nykyisellä paikalla.

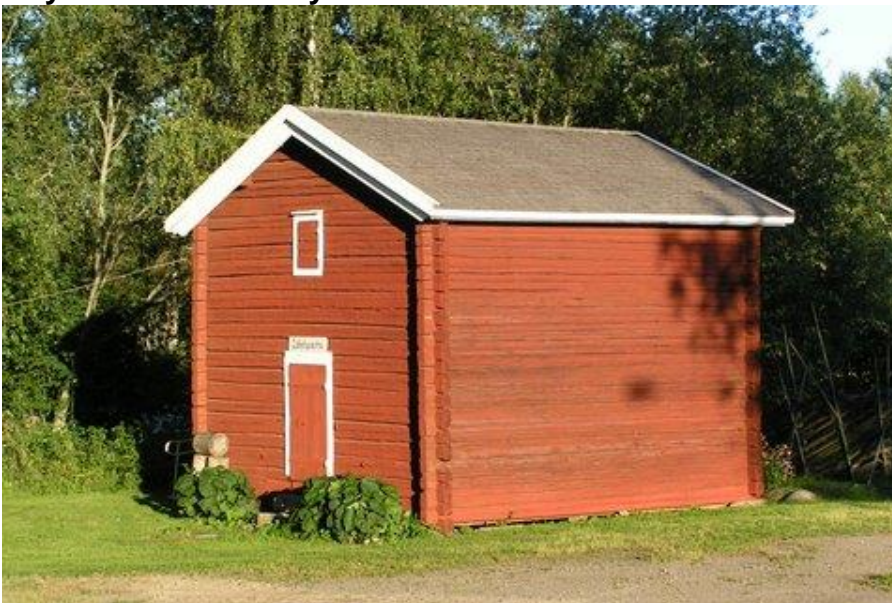
Rovastintarkastuspöytäkirjassa vuodelta 1768 mainitaan Pyhjärven taitavan lukkari Achreniuksen rakentaneen puustelliaan asuttavaan kuntoon. Päärakennuksesta kerrotaan,

että siinä oli uloslämpivä uuni ja lasi-ikkunat. Viljamaan nykyisen rakennuksen vanhin osa voisi olla Isak Achreniuksen virkatalo vuodelta 1764. Se on yksi Pohjois-Pohjanmaan vanhimpia rakennuksia. Sitä on jatkettu lukkarin vaihtuessa vuoden 1818 tienoilla. Rakennuksen pohjoispäähän lisättiin 1850-luvulla koulutupa, jota tarvittiin sen jälkeen, kun

Pyhjärven kädenlyönnistä muistettu pitäjäntupa paloi. Viljamaa 1900-luvun puolivälissä, vasemmassa päädyssä on 1850-luvulla lisätty koulutupa. Kuva Pertti Laitala
Lukkari Matti Loppi tultua virkaan 1896, korjattiin rakennus nykyiseen asuunsa. Viimeksi Viljamaalla, asui kanttori Väinö Laitala perheineen. Vuonna 1959 rakennettiin uusi kanttorin asunto Viljamaan naapuruuteen. Vanhassa kanttorilassa pidettiin kesäleirejä.

Köyhäinaitta - Lähetysaitta

Köyhäinaitta, johon kerättiin köyhien huoltoon tarkoitetut jyvät. Seurakunta vastasi paikallishallinnosta, myös köyhäinhoidosta.

Seurakunnalla oli kellotapulien vieressä Köyhäinaitta, joka palvelee nyt lähetysaittana. Kirkon luona seisoivat aikanaan Pyhjärven ja Kärämäen yhteinen pitäjänaitta. Kirkon luona oli myös pitäjän viinapannuaitta, jossa säilytettiin viinapannujen kansia lukon takana. Viinankeitto oli tiukasti valvottu talonpojan oikeus vuoteen 1866 saakka ja kannet sai käyttöön vain määrääjäksi. Kirkkomaan reunassa oli myös Obduktionsrum eli Raatohuone,

jossa piirilääkäri kävi tekemässä kuolemansyyn tutkimukset. Se rakennettiin uudelleen Makasiininmäen hautausmaan taakse 1870-luvulla.

Kruunmakasiini, Tihuntijväpuoti, Kotisetumuseo

Seurakunnan ja valtionhallinnon yhteishankkeena rakennettiin 1864 kruununmakasiini. huonon ajan hätäapäutyönä. Haluttiin toimeentulonsa menettäneelle tilattomalle väelle antaa työtä vastaan syömäviljaa. Makasiiniin eli tihuntijväpuotiin koottiin kruunun verovilja säilytettäväksi paikkakunnalla pahojen katovuosien varalle.

Seurakunta eli pitäjänkokous, puheenjohtajanaan kappalainen, myöhemmin kirkkoherra vastasi paikallishallinnosta nimismiehen kanssa vuoteen 1866, jolloin kunta otti hallintovastuun maallisista asioista. Köyhäinhoito oli papin vaikeimpia tehtäviä. Pyhjärven ja Kärsämäen yhteinen kruununmakasiini oli kirkon luona vuodesta 1858. Se purettiin, kun uusi tihuntijväpuoti eli lainajvämakasiini kruunun veroviljojen varastoksi valmistui vuonna 1864 paikkaan, joka nyt tunnetaan Makasiininmäkenä.

Korhosenniemen hiljentymiskeskus

Korhosenniemiessä on vanhasta riihestä tehty hiljentymispaikka, riihikirkko.

Kirkkoherran virkatalon Sammallahti 22 maihin kuuluvassa Honkasaarella oli pappilan kalamaja ja Pirttisaarella pappilan lammasnavetta. Näissä saarissa pidettiin seurakunnan ja partiolippukunta Eräveikkojen yhteisiä kesäleirejä jo 1940-luvulla heti sodan jälkeen. Pappilan peltoa ja riihi olivat Korhosenniemiessä jo 1830-luvulla. Sinne suunniteltiin hautausmaata 100 vuotta sitten, mutta suunnitelmasta luovuttiin, sillä niemi jäi tulvavuosina saareksi.

Korhosehniemeen siirrettiin 60-luvulla seurakunnan ja raittiuslautakunnan yhteistyönä pappilan luhtiaitta leiritilaksi, mutta sen paloi ulkopuolisten kävijöitten tulenkäsittelyn seurauksena. Vapaaehtoistyönä Jouko Mielosen johdolla Korhosenniemeen on 80-luvulta alkaen rakennettu hiljentymiskeskus: savusauna, mökki, kota, maasepän paja ja riihikirkko. Alue pidetään kunnossa vapaaehtoisvoimin. Kirkonkyläläisten suosima paikoin pitkospuita kulkeva rantapolku kiertää niemen.

Korhosenniemen Mummon mökissä voivat seurakunnan vieraat yöpyä. Hirret ovat peräisin Vuohdomäeltä Kanervan talosta

Lähimmäisen kammari, pappilaksi rakennettu

Pyhäsalmen seurakuntakeskuksen Lähimmäisen kammari, seurakunnan vapaaehtoistyön keskus.

Kun Pyhäsalmeen rakennettiin 1967 seurakuntakeskus, siihen kuuluivat kirkko - seurakuntasali keittiö, kirkkoherranvirasto, kerhotiloja ja kirkkoherran pappila, jossa Ahti Lavanko perheineen asui muutaman vuoden. Nykyään pappilassa toimii Lähimmäisen kammari, seurakunnan vapaaehtoistyön tilat.

Leirikeskus - Isopappila

Isopappila valmistui kirkkoherra Erikssonille vuonna 1876. Se on kunnostettu seurakunnan leirikeskukseksi.